

Asolat NASRULLAYEVA,

"Oila va gender" ilmiy-tadqiqot instituti tayanch doktoranti

E-mail: asolat.nasrullayeva@icloud.com

Tel: (99) 860 77 88

Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor v.b X.U.Abdusamatov taqrizi asosida

PSYCHOLOGICAL FACTORS OF THE FORMATION OF SOCIAL PHOBIA REGARDING MARRIAGE IN YOUNG PEOPLE

Annotation

As a result of the social and technological changes taking place in modern society, which lead to significant changes in the family world, the formation of social phobia from marriage and the realization of the life motives of young people become of special relevance and practical importance. The article analyzes the literature on the psychological factors of the formation of social phobia in relation to marriage among young people.

Key words: Family, values, motive of marriage, interpersonal relations, phobia, ustanovka, family life.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ФОБИИ В ОТНОШЕНИИ БРАКА У МОЛОДЫХ ЛЮДЕЙ

Аннотация

В результате социальных и технологических изменений, происходящих в современном обществе, которые приводят к значительным изменениям в семейном мире, формирование социофобии от брака и реализация жизненных мотивов молодежи приобретают особую актуальность и практическую значимость. В статье анализируется литература о психологических факторах формирования социофобии в отношении брака среди молодежи.

Ключевые слова: Семья, ценности, мотив брака, межличностные отношения, фобия, установка, семейная жизнь.

YOSHLARDA TURMUSH QURISHGA NISBATAN IJTIMOYIY FOBIYA SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK OMILLARI

Аннотация

Zamonaviy jamiyatda sodir bo'layotgan ijtimoiy va texnologik o'zgarishlar oila dunyosida sezilarli o'zgarishlarga olib kelishi natijasida turmush qurishdan ijtimoiy fobiya shakllanishini va yoshlarning turmush motivlarini ro'yobga chiqarish alohida dolzarblilik va amaliy ahamiyatga ega bo'ladi. Maqolada yoshlarda turmush qurishga nisbatan ijtimoiy fobiya shakllanishining psixologik omillari borasida adabiyotlar tahlili amalga oshiriladi.

Kalit so'zlar: Oila, qadriyatlar, turmush qurish motivi, shaxslararo munosabatlar, fobiya, ustanovka, oilaviy hayot.

Kirish. Nikoh munosabatlari sohasi zamonaviy jamiyatning o'zgarish jarayonlari tomonidan sezilarli bosim ostida bo'lgani uchun ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Turli mamlakatlardan kelgan psixologlar va sotsiologlar ro'yxatga olinmagan nikoh va nikohdan tashqari tug'ilishning tobora ommalashib borayotganini, bir jinsli nikohlar va yolg'iz yashash madaniyatining tarqalishini, gender rollarining yemirilishi va tug'ilish darajasining pasayishini o'rganishmoqda [2]. Ta'lim darajasi oshgani sayin turmush qurish istagining kamayish tendensiyasi ko'proq ayollarda kuzatilmoqda [1]. Tadqiqotlarga ko'ra, 18 yoshdan 34 yoshgacha bo'lgan yoshlarning 12,5 foizi hayotlari davomida romantik sherik bo'lmaganligini tan olishadi [8]. Nikoh va ishqiy munosabatlar muammolari mahalliy va xorijiy fanlarda juda chuqur o'rganilgan, ammo ko'pgina tadqiqotlar obyekt talabalardir.

Oilaning rol tuzilmasi haqidagi tasavvurdagi o'zgarishlar yoshlarning nikoh haqidagi ijtimoiy g'oyalari shakllantirishda muhim rol o'ynaydi [3]. Yosh oilalarni o'rganishda tadqiqotchilar ijtimoiy-rol blokiga e'tibor berishadi, sheriklar uchun oilaviy hayotning muayyan sohaları: jinsiy, ota-onalik va tarbiyaviy, maishiy, ijtimoiy faollik, hissiy va psixoterapevtik, umumiy manfaatlar muhimligini aniqlaydilar. Xususan, 18-25 yoshdagi o'quvchi qizlar turmush o'rtog'i bilan hissiy aloqaga ko'proq e'tibor qaratgan bo'lsa, o'sha yoshdagi erkak talabalar ijtimoiy faollikka, oilani moddiy qo'llab-quvvatlashga, ota-onalik va tarbiyaviy funksiyalarni amalga oshirishga ko'proq e'tibor qaratayotgani aniqlandi [8].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Erkaklik va ayollik o'zgarishi tendensiyalari o'rganilib, erkak va ayol jinsi rollarining qutblanishini zaiiflashtirish tendensiyasi aniqlandi. Ideal ayol an'anaviy "ayollik" fazilatlaridan (g'amxo'rlik, tejamkorlik, kamtarlik) tashqari, jamoat ongida "erkak" fazilatlarini egallashni boshlaydi: energiya, tadbirkorlik, mustaqillik, muvaffaqiyatga erishish qobiliyati [9]. Shu bilan birga, nikohni va bolalar tug'ilishini kechiktirish tendensiyasi talabalikdan keyingi yoshlarga bo'lgan qiziqishni belgilaydi, chunki aynan shu yoshda sherik tanlash, oilaning shakllanishi va turmush o'rtog'i haqidagi o'zlarining ijtimoiy g'oyalari va haqiqat o'rtasidagi ziddiyatga yoshlar duch kelishi mumkin.

J.K.Abrikning fikricha, ijtimoiy vakilliklarning o'zagi asosiy me'yorlar va qadriyatlar bilan bog'liq bo'lgan ijtimoiy vakillikning semantik mohiyatini, shuningdek, guruhning jamoaviy xotirasini belgilovchi yetarlicha barqaror shakllanishdir. Tadqiqotning nazariy asosi S.Moskovichning ijtimoiy tasvirlar nazariyasi bo'lib, V.Shtraus va N.Xou tomonidan ishlab chiqilgan avlodlarning davrlanishi va E.Shamis va E.Nikonov tomonidan rus madaniy-tarixiy voqeligiga moslashtirilgan. Bir avlodga mansublik umumiyliги bilan belgilanadi: a) tarixiy davr; b) e'tiqod va xulq-atvor shakllari; v) avlod vakillarining tengdoshlari bilan o'rtoqlashgan tajribalari asosida shakllangan avlodga mansublik hissi. Ijtimoiy psixologiya doirasidagi avlodlar nazariyasi munozaralarni keltirib chiqaradi. Ba'zi mualliflar undan foydalanishni yetarli darajada to'g'ri deb hisoblamaydilar, boshqalari alohida hodisalarni avlodlar nuqtayi nazaridan katta ijtimoiy guruhlar sifatida o'rganish maqsadga muvofiqligini tan olib, "avlodlar keyingi avlodlarga sifat jihatidan ta'sir ko'rsatadigan jamoaviy subyekt sifatida harakat qilishlari mumkin" deb ta'kidlaydilar [13]. Oilaviy an'analar davomiyligini buzish, o'tmishdagi avlodlar tajribasini o'tkazishdagi qiyinchiliklar, yangi rol stereotiplarini joriy etish va moda nikoh tendensiyalarini targ'ib qilish oila tizimining yaxlitligini, shu jumladan uning modelini qurish darajasida asta-sekin buzmoqda. Bu jarayonda ayniqsa yosh avlod ishtirok etadi, chunki u har qanday ijtimoiy o'zgarishlarga eng sezgir. Nikoh-oila munosabatlari sohasidagi yangi o'zgarishlarni ushbu bosqichda baholash qiyin bo'lganligi sababli, oqibatlar keyinroq paydo bo'ladi, ammo baribir jamiyat a'zolarining oilaviy farovonligiga jiddiy tahdid mavjudligini taxmin qilish mumkin. zamonaviy yoshlarning qadriyatlar tizimida ushbu munosabatlar sohasining ustuvorligini

yo'qotish tendensiyalari shakllangan munosabatlar nikoh va oila haqidagi an'anaviy g'oyalarni, ularning har bir inson hayotidagi rolini qadrsizlantiradigan tegishli xatti-harakatlar shakllarini tabiiy ravishda qo'zg'atadi.

Tadqiqot metodologiyasi. XIX-XX asrlarda xalqlarning etnik xususiyatlarida ham ham sekinlik bilan o'zgarishlar yuz bermoqda. Bu boshqa tomondan olib qaralganda turli millatlararo yaqinlashuv tufayli oilaviy munosabatlardagi o'ziga xoslik, yoshlarni mustaqil hayotga tayyorlash muammosini keskinlashtiradi. Chunki, millatlararo yaqinlashuv natijasida turli millat vakillari o'rtasida nikohlar vujudga keldi. Turli millat vakillarining dunyoqarashidagi va boshqa jihatlardagi farqlar turli muammolarni vujudga keltirdi. Shu nuqtai nazardan oilaviy munosabatlar masalalarini o'rganish borasida ilmiy tadqiqot ishlari so'nggi yillarda dunyo miqyosida jadal tus olib bormoqda. Xususan, chet el psixolog va sotsiolog olimlari Fransiyada – A. Villi., P. Jane; Germaniyada – T. Shrayber; Amerikada –K.Byuler., V.Metyuza., S.Xoll., D.Chaypi; Shvetsriyada – E.Klapared va boshqa ko'plab tadqiqotchilar tomonidan bu sohada bir qancha ishlar amalga oshirildi. O'zbek tadqiqotchilari tomonidan ham bu maslala bo'yicha ko'plab tadqiqotlar olib borilgan [14]. Xususan, Karimova V.M "O'zbek yoshlarida oila to'grisidagi ijtimoiy tasavvurlarning shakllanishi", Sog'inov N.A "O'zbek oilalarida yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashning etnopsixologik xususiyatlari", Lutfullayeva N.A "Turmush qurgan talabalarning oilaviy munosabatlarga tayyorligining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari", shu bilan birgalikda, nikoh munosabatlari bo'yicha etnologik tadqiqotlar sirasiga Z.A. Rasulovanning " Toshkent shahri o'zbeklarining oila-nikoh munosabatlari" kabi ilmiy ishlarni aytib o'tish joiz. Jamiyat uchun nihoyatda ahamiyatli hisoblangan ota-ona va bola,er-xotin, oila a'zolarining o'zaro munosabatlari bilan bog'liq bo'lgan muammolar aynan oila negizida yuzaga keladi. Shuning uchun ham qadim zamonlardan boshlab oila, undagi munosabatlar masalalari har bir davrning donishmand, olim, mutafakkirlari tomonidan o'rganilib kelinganligini va ularning qarashlarida bu masalalarning yoritilganligini kuzatamiz. Inson va insoniy munosabatlar, shaxs va uning kamoloti muammolari uzoq asrlardan buyon jamiyatning eng ilg'or kishilari, olimlar, buyuk allomalar va donishmandlarning diqqat markazida asosiy masalalardan bo'lib kelgan. Sharqning buyuk allomalari hisoblangan Abu Ali ibn Sino, Yusuf Xos Xojib, Mahmud Qoshg'ariy, Kaykovus, Xotam ibn Tay, Alisher Navoiy, Zahriddin Muhammad Bobur, Rizouddin ibn Faxriddin, Muqimiy, Furqat, Zavqiy, Uvaysiy, Nodira, Abdurauf Fitrat, Abdulla Avloniy kabi ko'plab olim va yozuvchilar bu masalalar yuzasidan o'zlarining durdona fikrlarini tarixda qoldirib ketganlarki, ular hozirgi zamon fani uchun ham kata ijtimoiy va mafkuraviy ahamiyatga egadir. Ularning asarlarida oila va oilaviy munosabatlarga ham alohida e'tibor berilgan.

Shaxslararo moslashuv – bu jarayon o'zaro bog'liq uchta jihatga ega: effektiv, ya'ni hissiy yaqinlikning mavjudligi, kognitiv –o'zaro tushunish darajasi va xulq-atvor, ya'ni o'zaro ta'sirni tashkil etish qobiliyati. Umuman olganda bu ikki moslashish jarayonida beqaror juftliklar yoki barqaror juftliklar shakllanadi. Yoshlarning oilaviy hayotga moslashishi ularning tanishuvi bilan boshlanib, oilaviy hayot bilan o'sib boradi. Bu jarayonda faoliyat va munosabatlarni qayta qurish bilan birlikda, shaxsiy jihatlarni ham qayta qurishni talab qiladi. Xususan, motivatsion ehtiyoj sohasini qayta qurish, yosh turmush o'rtoqlarning o'z-o'zini ongini o'zgartirish kabi. Oilaviy hayotning boshida yuzaga keladigan muammoli vaziyatlarni tahlil qilib, E.S. Kalmikovanning takidlashicha, "birgalikda yashashning birinchi yoki ikki yili individual mulozot stereotiplarini shakllantirish, qadriyatlar tizimini uyg'unlashtirish, umumiy xulq-atvor me'yorlarini ishlab chiqarish vaqti". Yoshlarning oilaviy hayotga moslashishdagi qiyinchilik davri aynan shu davrga to'g'ri keladi. Xususan, V.I. Barskiy nikoh uyg'unligi va oila mustahkamligining asosi sifatida nikoh tuzayotgan yoshlarning axloqiy va psixologik tayyorligini ko'rsatadi. Dubrovinaning fikricha: "yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash, shaxsning axloqiy dunyosini shakllantirish bilan bir qatorda, shaxs sifatida g'oyalarning maxsus tizimini, shu jumladan, ehtiyojlar, motivlar, qadriyat yo'nalishlarini shakllantirishni ham o'z ichiga oladi. O'zbek yoshlarining oilaviy hayotga moslashish jarayonini boshqa xalqlar bilan solishtiradigan bo'lsak, ma'lum farqlarni uchratish mumkin. Bugungi kunda yoshlarning oilaviy hayotga moslashish jarayonini o'rganish uchun so'rovnomalardan foydalanildi. Respondent sifatida umumiy o'nta asosan, 20-25 yoshdagi qizlar qatnashishdi. Ular orasida o'rta va oliy ma'lumotlilar, shahar va qishloq hududlarda istiqomat qiluvchilar mavjud. Shunday bo'lsada ularning yangi oilaviy hayotga moslashish jarayonidagi farqlar deyarli mavjud emas.

Tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatdiki, respondentlarning 90 % ikki bo'g'inli katta oilada, faqatgina 10% nuklear oilada yashaydi. Qiziq tomoni shundaki, ikki bo'g'inli katta oilada yashaydigan (kelin bo'lgan) yoshlarning yangi oilaga ya'ni oilaviy hayotga moslashish jarayoni nuklear oilada yashaydiganlarga nisbatan qiyin kechgan. Xususan, oilaviy hayotga moslashish jarayonida ma'lum darajada qiyinchiliklarga uchradizmi degan savolga 90% yoshlar juda ko'p qiyinchilik bo'lganini qayd etishdi, e'tibor berish kerak bo'lgan jihati shundaki, bu javobni tanlaganlarning hammasi ikki bo'g'inli katta oilada yashaydigan yoshlar. Faqatgina 10% ni tashkil etgan nuklear oilada yashaydigan respondent oilaviy hayotga moslashishda unchalik qiyinchiliklarga uchramaganini qayd etgan. Siz yangi oilaga qancha vaqtda moslasha boshladiz, bu jarayon qancha vaqt talab qiladi degan savolga 50% yoshlar 1 yil, 20% bir yildan ham ko'p, 30% yoshlar esa 3-4 oy deb javob berishgan. Bu jarayon qancha vaqt davom etishi yoshlarning xarakteri, dunyoqarashi bilan birgalikda ular kelin bo'lgan oila muhitiga ham bog'li jarayon hisoblanadi. Negaki, yangi oilaga moslashishda ko'pincha nimadan qiynaladingiz degan savolga 50% yoshlar muhitdan, 50% esa tushunmovchilikdan deya qayd etishgan. Chunki har bir oilada o'ziga xos muhit shakllangan bo'lib, yangi muhitga ko'nikish ma'lum vaqt talab qiladi. Oilada turli yoshdagi shaxslar istiqomat qilishadi va ularning dunyoqarashi ham turlicha. Tadqiqotda qatnashayotgan respondentlarning 90% i ikki bo'g'inli katta oilada yashashidan kelib chiqadigan bo'lsak, ularning turli xarakterdagi insonlar bilan to'qnash kelgani tabiiy. Shunday bo'lsada, yangi oilada ko'proq kimlar bilan kelishmovchiliklar vujudga keldi degan savolga 40% yoshlar turmush o'rtog'im bilan, 30% qaynonam bilan, 30% oilaning boshqa a'zolari bilan deb javob berishgan. Bundan ko'rinib turibdiki, yosh kelinning yangi oilaga moslashib ketishida oila a'zolar bilan birgalikda uning turmush o'rtog'i ham asosiy ro'l o'ynaydi. Shu bilan birgalikda, bu jarayonda yosh masalasi ham mavjud. Moslashish jarayonining uzoq yoki qisqaligi yosh bilan qanchalik bog'liq degan savolga 40% yoshlar umuman bog'liq emas, 40% juda bog'liq, 20% bog'liq deb javob berishgan. Ko'pgina tadqiqotchilarning xulosasiga ko'ra, yoshlarning oilaviy hayotga moslashish jarayonida vujudga keladigan qiyinchiliklarning asosiy sabablaridan biri bu ularning "tasavvuridagi oila shakli" dir, Aksariyat yoshlar o'z hayolida bo'lajak oilasi haqida ma'lum tasavvurlar yaratib olishadi va bunga ishonib qolishadi. Ularning bu tasavvurlari real hayotdan ancha uzoq bo'lib, muammolarning boshlanishiga sabab bo'ladi. Yangi oilaviy hayotga qadam qo'ygan yoshlar bu muhitdan o'z tasavvuridagi hayotni qidira boshlashadi. Lekin kamdan-kam holatlarda tasavvurdagi oilaga uchrashadi, Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar va so'rovnoma natijalarini umumlashtirib shuni aytish mumkinki, yoshlarning oilaviy hayotga moslashishi ko'p jihatlariga bog'liq jarayon. Xususan, yoshlarning dunyoqarashi, xarakteri, ma'lum ma'noda ularning yoshiga. Bu jarayon yoshlarning psixologiyasida ham o'zgarishlarga sabab bo'ladi. Moslashish jarayonidagi qiyinchiliklarning birlamchi asosi sifatida muhitning o'zgarishini keltirish mumkin. Yoshlarning oilaviy hayotga moslashish jarayoni qiyinlashtiruvchi jihat sifatida ularda oilaga ma'naviy va axloqiy tayyorgarlikning yo'qligini keltirish mumkin [7].

Nikoh motivlarining shakllanishi uzoq jarayon sifatida qaralishi kerak, buning natijasida qarashlar, qarashlar va yo'nalishlar odamlarni nikohdagi ijtimoiy va tabiiy ehtiyojlarni qondirish yo'nalishidagi faoliyatini faollashtirishga undaydi. Bunda nikohga bo'lgan qarashlar va munosabatlarning etuklik darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, ular tomonidan vujudga keltiruvchi motivlarning ijtimoiy etukligi ham shunchalik yuqori bo'lishi tabiiy ko'rinadi.

Oilani yaratish motivlari orasida sevgi, o'zaro hamdardlik, qarashlar va manfaatlarning mushtarakligi, yolg'izlikdan qo'rqish, nasl berish, ota-onadan «qochish», urf-odatlariga rioya qilish, moddiy manfaat, jinsiy qulaylik, majburiy sharoitlar (birinchi navbatda, bolaning paydo bo'lishi), rahm-shafqat, qasos va boshqalar kiradi. Bundan tashqari, motivlarning nomlari farq qilishi mumkin. Biz turmush qurishning barcha sabablarini turli asoslarga ko'ra tasniflash mumkinligini topdik: xabardorlik darajasi, mazmuni, diqqat obyekti, kelajakdagi oilaviy munosabatlardan qoniqishga mumkin bo'lgan ta'siri, diqqat tabiati va shu kabilar.

Ogohlik darajasiga ko'ra, oilani yaratishning ongli, qisman ongli va ongsiz motivlarini ajratish kerak. K.G.Yung o'zining «Nikoh psixologik munosabat sifatida» maqolasida yozadi: yosh odamga boshqalarni ham, o'zini ham to'liq tushunmaslik imkoniyati beriladi, shuning uchun u boshqa odamlarning motivlarini va munosabatlarini etarli darajada bila olmaydi. Aksariyat hollarda u ongsiz motivlar ta'sirida harakat qiladi. Yungning fikricha, ongsiz motivlar ham shaxsiy, ham universal xususiyatga ega. Bularga, avvalo, ota-ona ta'siridan kelib chiqadigan motivlar kiradi, ya'ni yigit uchun onasiga, qiz bola uchun esa otasiga bo'lgan munosabat hal qiluvchi omil hisoblanadi. Avvalo, bu turmush o'rtog'ini tanlashga ongsiz ravishda ta'sir qiladigan, uni soddalashtiradigan yoki murakkablashtiradigan ota-onalar bilan aloqa darajasi. Ongsiz bog'liqlik tanlovni murakkablashtiradi va uning o'ziga xos o'zgarishlarini keltirib chiqaradi.

B.Yu.Shapironing so'zlariga ko'ra, motivlarning ongsizligi hayot sherigini tanlashda eng xavfli hodisadir - ular an'analar va ijtimoiy tasdiqlangan standartlar ta'siri ostida paydo bo'lganda (masalan, sherikning tashqi ma'lumotlariga yoki ishqiy sevgi ssenariysiga e'tibor qaratish). Motivlarni anglamaslik mas'uliyatning pasayishiga olib keladi. Ko'pincha nikoh mustaqil qadriyat sifatida emas, balki boshqa ehtiyojlarni qondirish usuli sifatida ishlatiladi, bu esa, o'z navbatida, er-xotinning shakllanishida muammolar manbai hisoblanadi.

Xulosa va takliflar. Nikoh motivlarining shakllanishi uzoq jarayon sifatida qaralishi kerak, buning natijasida qarashlar, qarashlar va yo'nalishlar odamlarni nikohdagi ijtimoiy va tabiiy ehtiyojlarni qondirish yo'nalishidagi faoliyatini faollashtirishga undaydi. Bunda nikohga bo'lgan qarashlar va munosabatlarning etuklik darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, ular tomonidan vujudga keltiruvchi motivlarning ijtimoiy etukligi ham shunchalik yuqori bo'lishi tabiiy ko'rinadi. Kelajakdagi turmush o'rtog'ining shaxsiy xususiyatlariga alohida talablar qo'yiladi. Umuman olganda, yoshlar sherikning androgen xususiyatlarini afzal ko'rishlariga qaramay, qizlar hali ham o'z turmush o'rtog'ida erkaklik xususiyatlarining ustunligiga intilishadi, o'g'il bolalar esa turmush o'rtog'ida ham erkak, ham ayollik xususiyatlarini namoyon etishga tayyor. O'z navbatida, erkaklik elementlariga ega bo'lgan bunday androgen yo'nalishi yoshlar uchun nikoh va oilaviy munosabatlarning hozirgi paytda mashhur bo'lgan tenglik modelini amalga oshirish uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Краткий психологический словарь / Сост. Л.А. Карпенко; под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. М.: Политиздат, 1985. 431 с.
2. Юнг К.Г. Сознание и бессознательное / Пер. с нем. В. Бакусева. 2-е изд. М.: Академический Проект, 2009. 188 с.
3. Шнейдер Л.Б. Семейная психология. М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. 768 с.
4. Шапиро Б.Ю. Половое воспитание, сексуальное образование и подготовка к семейной жизни // Российская энциклопедия социальной работы. В 2-х т. / Под ред. А.М. Панова, Е.И. Холостовой. М.: Институт социальной работы, 1997. Т. 2. 436 с.
5. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. СПб.: Питер, 2002. 512 с.
6. Юркевич Н.Г. Советская семья. Функции и условия стабильности. Мн.: Изд-во БГУ, 1970. 208 с.
7. Курбанова Д. Келинлар оилага мослашувининг этнопсихологик хусусиятлари. Автореф.дис. ... психология фан. номзоди: 19.00.05. – Тошкент, 2012. – 24 б.
8. Самаров Р.С. Социальные и этнопсихологические особенности супружеских конфликтов в таджикской семье. Автореф. дисс.канд. психол. наук. – Ташкент, 1997 – 19 с.
9. Ковалев С.В. Психология современной семьи. М.: Просвещение, 1988. 208 с.
10. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В.В. Психология и психотерапия семьи. СПб.: Питер, 2008. 656 с.
11. Черняк Е.М. Социология семьи. М.: Дашков и Ко, 2004. 238 с.
12. Вишневикий Ю.Р. и др. Комплексная поддержка молодой семьи: Курс лекций. В 2 ч. Ч. 1: Молодая семья: сущность и типы, проблемы, тенденции и перспективы. Екатеринбург: УрФУ, 2011. 220 с.
13. Ярыгина Н.Ю. Мотивационно-смысловая готовность к семейной жизни: Дис. ... канд. псих. наук. М.: Психолог. ин-т Рос. акад. образования, 2007. 139 с.
14. Камнева Н.А. Мотивация вступления в брак и ее влияние на конфликтные ситуации будущей молодой семьи // Вестник ТГУ. 2009. Вып. 2 (70). С. 271-276.
15. Бушкова-Шиклина Э.В., Митягина Е.В., Шу-майлова С.В. Студенчество Вятки: особенности ценностей и социальной активности: результаты социологического исследования. Киров: Изд-во ВятГТУ, 2010. 99 с.